

ПОДОЛЬСЬКА АНАСТАСІЯ АНДРІЙВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри адміністративного і фінансового права*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА ПЛАТНИКА ПОДАТКІВ НА ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ КОНТРОЛЮЮЧИМИ ОРГАНАМИ

В ідеалі розвиток бізнесу в державі повинен будуватися на розумних, зрозумілих та справедливих законах, що підкріплені сталим функціонуванням системи своєчасного виявлення та усунення системних загроз у сфері фінансової безпеки, запобігання їх виникненню в майбутньому. Однією з важливих проблем в Україні є розвиток тіньового сектору в бізнесі, це має негативний вплив на економіку держави. Серед причин виникнення такого негативного явища можна назвати зловживання повноваженнями з боку контролюючих органів і як наслідок – недовіра до них з боку громадян, а також необізнаність громадян, щодо прав, наданих їм законодавством або відсутність бажання ними скористатися.

Право на відшкодування шкоди, завданої державними органами, прямо випливає з положень Конституції, а також закріплене в низці статей Податкового кодексу. З огляду на це відшкодування шкоди можна розглядати як гарантію прав платника податків. Окрім того, це є логічним наслідком недодержання принципів належного урядування, до яких все частіше звертаються вітчизняні суди, наслідуючи практику ЄСПЛ. Так, відповідно до принципів верховенства права, відповідальності, справедливості та орієнтації на консенсус, правова система повинна бути справедливою і діяти однаково для всіх, особливо стосовно забезпечення прав людини, дотримуватися балансу інтересів та враховувати інтереси кожного члена суспільства, а діяльність державних органів має служити цим інтересам.

З іншого боку, відшкодування шкоди, завданої контролюючими органами, теоретично можна розглядати і як фінансову відповідальність органу, як суб'єкта податкових відносин.

Доволі довгий час характерною прогалиною в законодавстві було те, що при нормативному закріпленні права платника податків на відшкодування шкоди, законодавець ігнорував потребу регламентування відповідної процедури, що є порушенням принципу юридичної визначеності. З прийняттям закону України № 466-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» питання відшкодування шкоди стало більш урегульованим. Статті 1166, 1167, 1173, 1174 Цивільного кодексу України неодноразово застосовувалися при розгляді у судовому порядку питання відшкодування шкоди, нанесеної діями з боку податкових органів. До набрання чинності вище вказаного закону таке

застосування вказаних норм було обумовлене виключно судовою практикою, адже в тексті ЦКУ прямо прописано, що цивільне законодавство не застосовується до податкових відносин, якщо інше не встановлено законом [4].

Відповідно до пункту 114.1 статті 114 Податкового кодексу закріплено, що особа, чії права та/або законні інтереси порушено, має право на відшкодування шкоди, заподіяної протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю контролюючих органів, їх посадових (службових) осіб [2]. Такі відшкодування здійснюються за рахунок державного бюджету незалежно від вини контролюючого органу, його посадових (службових) осіб.

Також передбачено право на часткове або повне відшкодування. Під можливістю часткового відшкодування маємо на увазі пункт 128.2 статті 128, що закріплює обставини, за яких особа має право заявити вимоги про відшкодування шкоди в розмірі однієї мінімальної заробітної плати. У такому разі доведенню підлягає лише протиправність рішень, дій чи бездіяльності контролюючих органів, їх посадових осіб стосовно особи – платника податків. До таких обставин належать: прийняття незаконного рішення, що призвело до втрати особою статусу платника податку; невнесення до Реєстру заяв про повернення суми бюджетного відшкодування та/або порушення строків початку проведення камеральної перевірки, перешкоджання звільненню майна особи з-під режиму тимчасово затримання [2].

Що ж до відшкодування шкоди в повному обсязі відповідно до пункту 114.2 статті 114 ПК шкода, заподіяна протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю контролюючих органів, їх посадових (службових) осіб, що визнаються податковими правопорушеннями відповідно до Податкового Кодексу, відшкодовується в повному обсязі в порядку, передбаченому законодавством про відшкодування шкоди, тобто за рішенням суду [2].

Вище перераховане безсумнівно є позитивними змінами, проте певні прогалини та колізії в законодавстві є все ще актуальними, а деякі з них утворились в процесі «усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві».

Вагома прогалина в законодавстві виникає при запровадженні концепції вини суб'єкта в податковому порушенні. Визначень «податкове правопорушення», що безпосередньо стосується дій контролюючих органів, у ПК тепер два. У пункті 109.1 статті 109 закріплено «податковим правопорушенням є протиправне, винне (у випадках, прямо передбачених ПК) діяння (дія чи бездіяльність) платника податку (в тому числі осіб, прирівняних до нього), контролюючих органів та/або їх посадових (службових) осіб, інших суб'єктів у випадках, прямо передбачених цим Кодексом» [3]. З вищевказаного визначення можна зробити висновок, що для визнання дій будь-якого суб'єкта податкових правовідносин податковим правопорушенням наявність вини є обов'язковою. В подальшому в пункті 109.3 тієї ж статті додатково зазначено, що «контролюючі органи несуть відповідальність за вчинення податкових правопорушень незалежно від наявності вини» [3].

В свою чергу пунктом 128.1 статті 128 встановлено: «податковими правопорушеннями контролюючих органів є протиправні рішення, дії або бездіяльність контролюючих органів, їх посадових (службових) осіб, вчинення яких є підставою для відшкодування шкоди особі, чії права порушені, відповідно до закону». Окрім очевидної колізії виникає питання щодо додержання законодавцем принципу недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації, закріпленого в пункті 4.1.2 статті 4 Податкового кодексу [3], а також принципу рівності конституційних прав і свобод та рівності перед законом, закріпленого в статті 24 Конституції України [1].

Варто також зазначити, що в податковому законодавстві все ще відсутнє остаточне визначення терміну «школа», або перелік критеріїв для її визначення, законодавче закріплення яких видається доцільним.

Отже, незважаючи на позитивні тенденції розвитку правового регулювання в питанні відшкодування шкоди, заподіяної протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю контролюючих органів, нове законодавство, все ще не усуває усіх існуючих правових прогалин, а створює нові колізії, що заслуговують уваги з боку науковців та практиків.

Список використаної літератури:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n929>
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві: Закон України від 16.01.2020 № 466-IX, Верховна Рада України, Законодавство України, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text>
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Ключові слова: податковий контроль, відшкодування шкоди, контролюючі органи, права платників податків.

Ключевые слова: налоговый контроль, возмещение вреда, контролирующие органы, права налогоплательщиков.

Key words: tax control, damages, regulatory authorities, taxpayers' rights.